

พัฒนาการความแปรเปลี่ยนของสถาปัตยกรรมเมรุ ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

Development of Crematorium Architecture in Chiang Mai Municipality

กณิษา อัมพณพูน¹ อรศิริ ปาณินท์² และวันดี พินิจวรสิน³
Ganisa Amponpun¹ Ornsiri Panin² and Wandee Pinijvarasin³

1,2,3 สาขาสังแวดล้อมสรรค์สร้าง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร 10900
Program in Built Environment Faculty of Architecture, Kasetsart University, Bangkok 10900

¹ Corresponding Author: E-mail: gigiiganiza@gmail.com

Received: 16 Nov. 2023; Revised: 28 May 2024; Accepted: 28 May 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการความแปรเปลี่ยนของสถาปัตยกรรมเมรุในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยใช้การวิจัยแบบผสมวิธี เริ่มจากการเก็บข้อมูล การค้นคว้าเอกสารงานวิจัย นโยบายที่เผยแพร่ทางสาธารณะของภาครัฐ จากนั้นทำการสำรวจ ร่วมกับการสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างกับผู้ใช้งานในพื้นที่ เช่น ผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้นำชุมชน และตัวแทนจากเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยมีพื้นที่กรณีศึกษาป่าเฮี้ยว 3 แห่ง ที่อยู่โดยรอบพื้นที่ใจกลางเมือง ได้แก่ ป่าเฮี้ยวหายยา ป่าเฮี้ยวช้างเผือก และป่าเฮี้ยวช้างคลาน จากนั้นนำรูปแบบของสถาปัตยกรรมมาวิเคราะห์ทำเป็นแบบสถาปัตยกรรม และสังเคราะห์พัฒนาการของสถาปัตยกรรมเมรุในป่าเฮี้ยว

ผลการวิจัยพบว่าชาวล้านนาเชื่อว่าการทำลายเมรุเดิม ถือเป็นการลบหลู่ต่อผีบรรพบุรุษอย่างร้ายแรง ตกขีด ส่งผลให้เกิดเหตุเภทภัย ภายในป่าเฮี้ยวเมรุจึงมีแต่การสร้างใหม่ และเก็บเมรุเก่าไว้ในสภาพเดิมส่งผลให้มีเมรุหลายรูปแบบ เปรียบเหมือนบันทึกประวัติศาสตร์เรื่องราวความเปลี่ยนแปลงของเมืองเชียงใหม่ ผ่านสถาปัตยกรรมพื้นที่ที่แสดงถึงคุณค่าและเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมล้านนา นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบหลักฐานทางสถาปัตยกรรมเป็นเมรุที่สันนิษฐานการสร้างอยู่ช่วงปี พ.ศ. 2207 อายุกว่า 350 ปี ซึ่งเดิมการค้นพบข้อมูลทางเอกสารจากมิชชันนารีกล่าวถึงเมรุและการเผาศพว่าน่าจะเกิดขึ้นหลังจากปี พ.ศ. 2430 ซึ่งเป็นระยะเวลาในช่วง 140 ปีที่ผ่านมา

คำสำคัญ: สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เมรุ ป่าเฮี้ยว เชียงใหม่

Abstract

The purpose of this research was to study the development and variation of crematorium architecture in Chiang Mai Municipality using integrated research methods starting with collecting the primary data and the secondary data from research documents publicly published form policies of the government sector. Then, the survey along with semi-structured interviews were conducted with local users such as ritual practitioners, community leaders, and representatives from Chiang Mai Municipality. There were three case study areas of Pa Hiao (crematorium) surrounding the city center, i.e., Pa Hiao Hai Ya, Pa Hiao Chang

Phueak, and Pa Hiao Chang Klan. After that, the architecture formats were analyzed to make an architectural model and synthesized the development of the crematorium architecture of Pa Hiao.

The results of the research revealed that Lanna people believed that the destruction of the original crematorium is considered a serious disrespect to the spirits of the ancestors resulting natural disaster. So there have been new crematoriums constructed while the old crematoriums were kept in their original conditions resulting in various types of crematoriums. This can be a valuable historical record of the changes of Chiang Mai city through local architecture representing the values and uniqueness of Lanna culture. In addition, there is also an architectural evidence of a crematorium believed to be built in the year 1664 which is more than 350 years old. This contrast to the recorded documentary by the missionary stated that the crematorium and the funeral procession in Chiangmai probably occurred after the year 1887 which was about only 140 years.

Keywords: Vernacular Architecture, Crematorium, Pa Hiao, Chiangmai

1. บทนำ

ป่าเฮี้ยว หมายถึง ป่าช้าโดยเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการสร้างบ้านเมืองตามหลักโหราศาสตร์ทักษาในวัฒนธรรมล้านนา ซึ่งมีเมืองเชียงใหม่เป็นเมืองที่มีความสำคัญในฐานะเมืองหลวงของล้านนาโดยการระบุตำแหน่งการใช้งานป่าเฮี้ยวตั้งแต่เริ่มสร้างเมือง กำหนดให้ตั้งอยู่บริเวณทิศใต้หรือทิศตะวันตกเฉียงใต้ และมีพัฒนาการมาเป็นลำดับจนถึงปัจจุบันเทศบาลนครเชียงใหม่มีป่าเฮี้ยวในการดูแลอยู่ 10 แห่ง ได้มีกล่าวถึงพิธีกรรมสำหรับผู้ตายชาวล้านนาเดิมใช้วิธีการฝังศพ จากบันทึกของมิชชันนารีที่เดินทางเข้ามาเผยแผ่ศาสนาว่าเดิมจะประกอบพิธีโดยการนำศพไปฝังแล้วสร้างเรือนจำลองตั้งไว้ที่บนหลุมฝังศพ จึงสันนิษฐานได้ว่าประชาชนทั่วไปเริ่มใช้การเผาศพหลังจากปี พ.ศ. 2430 [1] โดยในช่วงแรก บริเวณลานโล่งในป่าเฮี้ยวต่อมาจึงเริ่มสร้างเมรุ ตำแหน่งของเมรุจะกำหนดให้วางอยู่ในทิศเหนือได้ เมรุในยุคแรกเริ่มสร้างนั้นมีลักษณะแท่นก่ออิฐฉาบปูนยกระดับ เรียกว่าเชิงตะกอน ไม่มีหลังคา ต่อมาพัฒนาให้ป้องกันลม ฝน ไม่ให้พื้นเปียกรักษาอุณหภูมิความร้อนระหว่างการเผาให้คงที่มากขึ้น การพัฒนาเมรุเป็นไปตามลำดับเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด สุขภาวะที่ดี ต่อประชาชนในขณะนั้น ได้มีการนำเตาเผารูปแบบการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงมาใช้ และพัฒนาเป็นระบบไฟฟ้าไควันในปัจจุบัน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของสถาปัตยกรรมเมรุในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยใช้การวิจัยแบบผสวนวิธี จากนั้นทำการ

สำรวจ ร่วมกับการสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างกับผู้ใช้งานในพื้นที่ โดยมีพื้นที่กรณีศึกษาป่าเฮี้ยว 3 แห่ง ที่อยู่โดยรอบพื้นที่ใจกลางเมือง ได้แก่ ป่าเฮี้ยวหายยา ป่าเฮี้ยวช้างเผือก และป่าเฮี้ยวช้างคลาน การศึกษาพัฒนาการของสถาปัตยกรรมเมรุในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่จะช่วยพัฒนาองค์ความรู้และยืนยันคุณค่าของป่าเฮี้ยวในฐานะพื้นที่สาธารณะทางวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้และเป็นต้นทุนสู่การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสำรวจรูปแบบ จำนวน ตำแหน่งการใช้งานเมรุในพื้นที่ป่าเฮี้ยว
- 2.2 เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรมเมรุของพื้นที่ป่าเฮี้ยว
- 2.3 เพื่อสังเคราะห์ถึงสาเหตุที่ส่งผลต่อเปลี่ยนแปลงของรูปแบบสถาปัตยกรรมในพื้นที่ป่าเฮี้ยว

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

3.1 พื้นที่กรณีศึกษา

พื้นที่กรณีศึกษาเป็นการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ทำการคัดเลือกตามวัตถุประสงค์ (Purposive or Judgmental Sampling) เนื่องจากป่าเฮี้ยวทั้ง 3 แห่ง โดยใช้วิธีการคัดเลือกสถานที่ดังนี้ 1) เทศบาลนครเชียงใหม่ได้เปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากเดิมเป็นพื้นที่ทางพิธีกรรมสำหรับผู้ตาย

เปลี่ยนเป็นพื้นที่อรรถประโยชน์สำหรับเมือง 2) จากผลการสำรวจพบว่าพื้นที่ป่าเหี่ยวมีขนาดลดลงและถูกใช้ในกิจกรรมอื่นมากขึ้นโดยยังขาดการคำนึงถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมร่วมกับการพัฒนาพื้นที่ 3) ป่าเหี่ยวทั้งสามแห่งอยู่ใจกลางเมืองซึ่งตรงตามทิศทางการขยายตัวของเมืองเชียงใหม่ตามแผนพัฒนา และผังสีของการผังเมืองจึงเหมาะสมแก่การศึกษา ตามทฤษฎีการวิจัยเพื่อศึกษาและออกแบบสภาพแวดล้อม (Research for Environmental Study and Design) [2]

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย 1) ทำผังบริเวณ และแบบสถาปัตยกรรม โดยใช้ Google Earth ภาพถ่ายทางอากาศ แสดงตำแหน่งที่ตั้ง 2) เก็บข้อมูลสำรวจจากสถานที่จริง นำมาจัดทำผัง และรูปแบบสถาปัตยกรรม 3) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างครอบคลุมประเด็นถามสำหรับกลุ่มผู้ประกอบการทางศาสนา กลุ่มผู้นำหมู่บ้านในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ และกลุ่มตัวแทนจากเทศบาลนครเชียงใหม่ เพื่อทำการวิเคราะห์กระบวนการที่ส่งผลต่อความแปรเปลี่ยนของพื้นที่สาธารณะทางวัฒนธรรมป่าเหี่ยว 4) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) เป็นการสังเกตจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในระหว่างการสัมภาษณ์ เพื่อสังเคราะห์ผลพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงที่เกิดต่อพื้นที่สาธารณะทางวัฒนธรรมป่าเหี่ยว

3.3 การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ข้อมูลตรงตามประเด็นวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนด ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจผังบริเวณจากภาพถ่ายทางอากาศในการใช้พื้นที่ การสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถาม สังเกต บันทึก รวมถึงเอกสารงานวิจัยที่สอดคล้องกับการวิจัยมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ให้ทราบถึงรูปแบบพัฒนาการของสถาปัตยกรรมเมรุ โดยผู้วิจัยดำเนินการ 6 ขั้นตอนดังนี้ 1) การสำรวจผังบริเวณ ตำแหน่งที่ตั้งจากภาพถ่ายทางอากาศ 2) สำรวจรูปแบบสถาปัตยกรรมขนาด วัดในการก่อสร้าง 3) วิเคราะห์

เปรียบเทียบรูปแบบ และการใช้งานเมรุในพื้นที่ป่าเหี่ยวแต่ละแห่ง ทำลำดับการสร้างเมรุในป่าเหี่ยวอดีตที่พบจนถึงปัจจุบัน 4) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาจัดประเด็นข้อความ 5) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาทำการสังเคราะห์เพื่อตรวจสอบระยะเวลา ผู้จัดสร้าง รูปแบบสถาปัตยกรรม ด้านเนื้อหา อธิบาย ขยายความ และตีความหมาย และ 6) นำข้อมูลที่ได้ทำการสรุปความตามประเด็นสำคัญในการวิจัย มาอธิบาย สรุปผลโดยอาศัยบริบทของการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมมาสนับสนุนและพรรณนา โดยการจัดระบบความสัมพันธ์ของพัฒนาการสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นต่อพื้นที่สาธารณะทางวัฒนธรรมป่าเหี่ยว ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ เชื่อมโยงเนื้อหาและเหตุการณ์ที่สัมพันธ์กัน [3] โดยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า (Investigator Triangulation) แล้วผลของข้อมูลไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบซ้ำร่วมกันเพื่อความน่าเชื่อถือของข้อมูลและสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ได้ [4]

4. ผลการวิจัย

4.1 การศึกษาพัฒนาการความแปรเปลี่ยนของสถาปัตยกรรมเมรุในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ จากการเก็บข้อมูลจากการสำรวจการใช้พื้นที่ป่าเหี่ยวทั้ง 3 แห่งในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีส่วนได้เสียในการใช้พื้นที่ ทำให้ได้ความรู้ ดังนี้

1) ตำแหน่งที่ตั้ง ขอบเขต รูปร่าง และขนาดของป่าเหี่ยว ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

ภาพที่ 1 ตำแหน่งที่ตั้งป่าเฮี้ยวทั้ง 3 แห่งในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

ภาพที่ 2 ขอบเขตและรูปร่าง (1) ป่าเฮี้ยวห้ายา (2) ป่าเฮี้ยวช้างเผือก (3) ป่าเฮี้ยวช้างคลาน

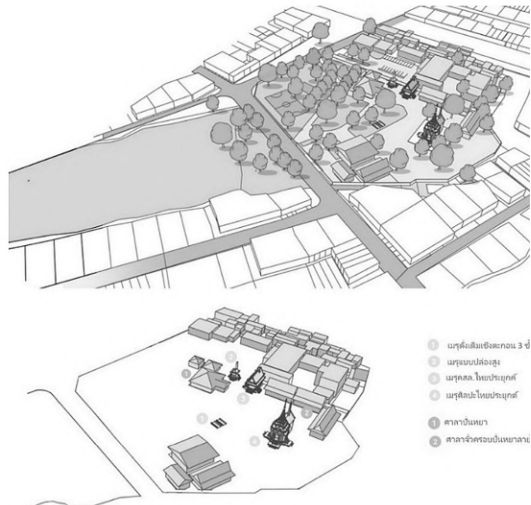
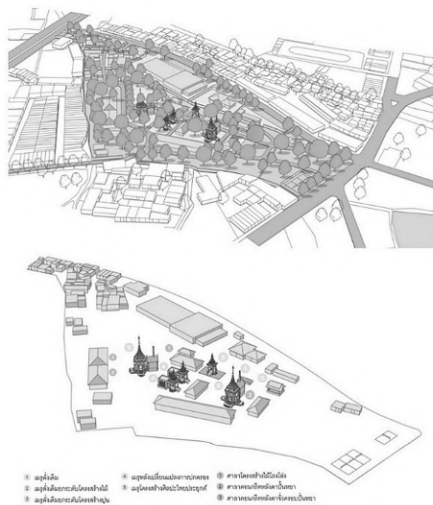
ตารางที่ 1 ขนาดพื้นที่ของป่าเฮี้ยวในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ปัจจุบัน

ลำดับ	ป่าเฮี้ยว	ที่ตั้ง	ขนาดพื้นที่ตารางเมตร	ไร่-งาน-วา
1	ห้ายา	แขวงเมืองราย	64,798	39-1-18
2	ช้างเผือก	ศรีวิชัย	26,756	6-1-0
3	ช้างคลาน	แขวงเมืองราย	19,790	11-2-55

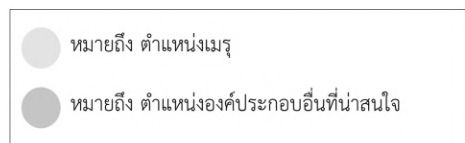
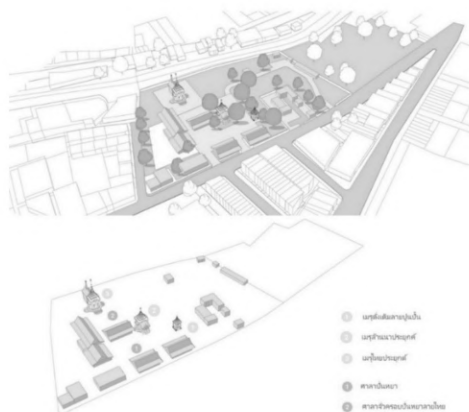
2) ตำแหน่งที่ตั้งของเมรุ และรูปแบบสถาปัตยกรรม
 ป่าเฮี้ยวหายยา ตั้งอยู่ ถนนมหิตล 1 แขวงเมืองราย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ทิศเหนือกำแพงดิน และถนนหายยา ทิศใต้ ติดที่ดินเอกชนมีประตูทางออก เชื่อมไปชุมชนที่ปากอ้าย ทิศตะวันออก ติดถนนทิพย์เนตร และทิศตะวันตก ติดถนนมหิตล พื้นที่สำหรับเผาศพ ภายในพื้นที่ป่าเฮี้ยวหายยามีหลายแห่ง แบ่งเป็นลานเมรุ 1 แห่ง และเมรุที่มีการก่อสร้าง 7 แห่งมีรูปแบบ 6 แบบ
 ป่าเฮี้ยวช้างเผือกตั้งอยู่ ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง

จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในการดูแลของแขวง ศรีวิชัย ทิศเหนือ ติดถนนช้างเผือก ซอย 4 ทิศตะวันออกติดที่ดินเอกชน ทิศใต้ ติดลำเหมืองสาธารณะ และทิศตะวันตกติดถนน หัสดีเสวี

ป่าเฮี้ยวช้างคลานตั้งอยู่บริเวณถนนประชาสัมพันธ์ และประชาสัมพันธ์ซอย 1 แขวงเมืองราย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ทิศเหนือ ติดกับภูโบว์ (สุสานอิสลาม) ทิศตะวันออก ติดกับถนนประชาสัมพันธ์ ทิศใต้ ติดถนน ประชาสัมพันธ์ ซอย 1 ทิศตะวันตก ติดคลองแม่ข่าเมรุ

ภาพที่ 3 ป่าเฮี้ยวหายยา (บน) ตำแหน่งและที่ตั้งของเมรุ (ล่าง) ภาพที่ 4 ป่าเฮี้ยวช้างเผือก (บน) ตำแหน่งและที่ตั้งของเมรุ (ล่าง)

ภาพที่ 5 ป่าเฮี้ยวช้างคลาน (บน) ตำแหน่งและที่ตั้งของเมรุ (ล่าง)

4.2 การวิเคราะห์ความแปรเปลี่ยนของรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นที่ป่าเฮี้ยว

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจผังบริเวณจากภาพถ่ายทางอากาศในการใช้พื้นที่ การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบสอบถาม สังเกต บันทึกการรวมถึงเอกสารงานวิจัยที่สอดคล้องกับการวิจัยมาวิเคราะห์ข้อมูล (Content Analysis) ทำให้ทราบถึงรูปแบบพัฒนาการของสถาปัตยกรรมเมรุ โดยจากข้อมูลการสำรวจผังบริเวณตำแหน่งที่ตั้งจากภาพถ่ายทางอากาศ ทำให้ทราบตำแหน่งที่ตั้งของเมรุแต่ละแห่ง ดำเนินการสำรวจเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อทำแบบสถาปัตยกรรมโดยการสำรวจรูปแบบสถาปัตยกรรม ขนาด วัสดุในการก่อสร้าง จากนั้นดำเนินการเปรียบเทียบรูปแบบ และช่วงระยะเวลาการใช้งานเมรุในพื้นที่ป่าเฮี้ยวแต่ละแห่ง ทำลำดับการสร้างเมรุในป่าเฮี้ยวอดีตที่พบจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้ข้อมูลมีความสมบูรณ์นำข้อมูลที่ได้จากภาคสนามร่วมกับการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมมาสนับสนุนเพื่อทราบถึงการจัดระบบความสัมพันธ์ของพัฒนาการสถาปัตยกรรมเมรุที่เกิดขึ้นในพื้นที่ป่าเฮี้ยว ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ป่าเฮี้ยวหายยาจากการสำรวจภาคสนามพบสถาปัตยกรรมเมรุทั้งสิ้น 7 แห่ง จำแนกได้เป็น 5 รูปแบบตามช่วงเวลาการก่อสร้าง (MH หมายถึง รูปแบบเมรุ) ดังนี้

ช่วงเวลาที่ปี พ.ศ. 2430-2500 MH1 เชิงตะกอน มีบันทึกกล่าวถึงการเผาศพในล้านนาโดยมีชนชั้นที่เดินทางเข้ามาเผยแผ่ศาสนาว่ามีพิธีกรรมสำหรับผู้ตายชาวล้านนาจะนำศพไปฝังมีสร้างเรือนจำลองตั้งไว้ที่บนหลุมฝังศพ จึงสันนิษฐานได้ว่าประชาชนทั่วไปเริ่มใช้การเผาศพหลังจากปี พ.ศ. 2430 [5] และในช่วงปี พ.ศ. 2500 งานศพในชนบท ประชาชนยังเผาศพบนเชิงตะกอน [6] เชิงตะกอนจึงสร้างขึ้นในช่วงแรกจากเดิมที่ทำการเผาศพกลางแจ้ง การก่อสร้างมีความเรียบง่ายใช้เพียงการก่ออิฐฉาบปูนเพื่อเป็นฐานสำหรับวางโลงศพ หรือปราสาท ด้านล่างวางท่อนไม้พิน เพื่อเป็นเชื้อเพลิงในการเผาศพ การก่ออิฐช่วยป้องกันลมเนื่องจากการเผากลางแจ้งทำให้อุณหภูมิในการเผาศพที่มากกว่าการเผาแบบดั้งเดิม การวางจะหันตัวเชิงตะกอนไปทิศเหนือได้ตามความเชื่อแบบพิธีกรรมล้านนา

ช่วงเวลาที่ปี พ.ศ. 2500-2520 MH2 โรงทิม เดิมใช้ไม้ไผ่หรือไม้ ทำเป็นเสา 4 เสายกสูงทำหลังคาคร่อมลาดขึ้นไปข้างตอปีกหลังคาออกไปเพื่อใช้เป็นที่พักสำหรับพระสวดหรือผู้เข้าร่วมพิธีได้หลบแดดฝน [7] โรงทิมที่ป่าเฮี้ยวหายยาตัวเสาทำจากคอนกรีต โครงหลังคาโครงสร้างไม้ประดับเหล็กดัดตลอดลาย บริเวณเชิงตะกอน มีการยกระดับของเชิงตะกอนให้สูงขึ้น อิฐที่ปิดทั้งสามด้านเพื่อช่วยป้องกันลมภายนอก และรักษาอุณหภูมิภายในให้ความร้อนคงที่ การทำเสาคอนกรีตถือเป็นการปรับเปลี่ยนวัสดุที่จากเดิมใช้ไม้เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นพบเห็นได้ทั่วไปในล้านนา แสดงถึงการเปลี่ยนลักษณะวัสดุที่ใช้ก่อสร้างจากเดิมให้มีความแข็งแรงเหมาะกับการใช้งานที่ต้องการวัสดุทนไฟ โครงสร้างหลังคาสูงเพื่อคลุมป้องกันฝน และดูคคว้นจากการเผาให้ลอยขึ้นด้านบนปล่องหลังคา การวางจะหันตัวเชิงตะกอนหันไปทิศเหนือได้ตามความเชื่อแบบพิธีกรรมล้านนา การเผาผู้ล่วงลับจะหันศีรษะไปทางทิศเหนือปลายเท้าไปทางทิศใต้ เชื่อว่าความตายคือการเดินทางย้อนกลับ [8]

ช่วงเวลาที่ปี พ.ศ. 2520-2540 MH3 เมรุที่ได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมสยามผสมล้านนา โครงสร้างคอนกรีตเป็นการพัฒนารูปแบบให้มีการยกระดับของฐานเมรุ ก่ออิฐ ฉาบปูน การยกฐานให้สูงขึ้นช่วยให้สามารถใส่ท่อนพิน เพื่อเป็นเชื้อเพลิงในการเผาได้มากขึ้น ความร้อนที่ใช้ในการเผาคงที่ ลดระยะเวลาในการเผาลงโดยชาวล้านนามีความเชื่อว่าขณะเผาศพจะต้องไม่ให้ไฟมอดลงก่อนที่ศพจะไหม้หมด ไม่มีการต่อไฟครั้งที่ 2 การสร้างหลังคา และยกระดับฐานจึงช่วยลดเวลาที่สละศพ (สับหรือ) ต้องเผ่าเพื่อเติมไม้พินขณะเผาศพซึ่งใช้เวลาหลายชั่วโมง โครงสร้างปูนสามารถทนต่อความร้อนได้ดีกว่าโครงสร้างหลังคาไม้แบบเดิม และมีการเพิ่มตลอดลายโครงหลังคาแบบยกขึ้นเป็นการจำลองเขาพระสุเมรุตามที่ได้รับอิทธิพลความเชื่อจากสถาปัตยกรรมสยามสมัยนั้นที่เริ่มมีการสร้างเมรุสำหรับประชาชน โดยเริ่มแรกที่วัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหารในราวปี พ.ศ. 2483 [9] แม้จะได้รับอิทธิพลจากสยาม เมรุโครงสร้างคอนกรีตของป่าเฮี้ยวหายยายังคงมีลักษณะสถาปัตยกรรมล้านนา เช่น ไม่สร้างไว้ในอาณาเขตบริเวณวัด สัดส่วน ขนาด ความสูง

ของเสา รูปทรงการตั้งของตัวเสาสอบเข้าแบบลั่นนา ไม่ตรงเหมือนภาคกลาง

ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2540-2555 MH4 เมรุ สถาปัตยกรรมหลังสมัยใหม่ (Postmodern) มีอาคาร เมรุ 2 อาคารเหมือนกันในพื้นที่ป่าเขียวหยา การออกแบบ ก่อสร้างโดยเทศบาลท้องถิ่น ในขณะนั้นเป็นช่วงที่รัฐบาล ส่งเสริมการปกครองแบบกระจายอำนาจ ทำให้การปกครอง ส่วนท้องถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมป่าเขียวอยู่ใน การดูแลของฝ่ายสาธารณะสุข ได้ถูกย้ายไปอยู่ในการดูแล ของส่วนกองช่างซึ่งมีสถาปนิกของเทศบาลนครเชียงใหม่ เป็นผู้ดูแลจัดการ ออกแบบเมรุ ศาลา และอาคารอื่น ๆ โดยเมรุในป่าเขียวหยาใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ออกแบบให้อาคารรูปทรงสอบเข้าก่ออิฐฉาบปูนผนังเรียบ มีช่องลมระบายอากาศ หลังคาเรียบแต่ทำให้มีลักษณะ คล้ายหลังคาซ้อนขึ้นตามความเชื่อเดิมเรื่องเขาพระสุเมรุ [10] เจึงตะกอนเปลี่ยนเป็นเตาเผาใช้น้ำมันเป็นเชื้อเพลิง ทำให้ได้ความร้อนสูงกว่าแบบฟืน ควบคุมอุณหภูมิได้คงที่ ทำให้ทราบระยะเวลาในการเผาที่แน่นอนมากขึ้นการวาง อาคารจะหันตัวเมรุไปทิศเหนือตะวันออกตะวันตก ตามความเชื่อแบบพิธีกรรมภาคกลาง

ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2555-2566 MH5 เมรุ สถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ มีอาคารเมรุ 2 อาคาร เหมือนกันในพื้นที่ป่าเขียวหยา การออกแบบและ ก่อสร้างในปัจจุบันเป็นอาคารที่มีรูปแบบอาคาร ลักษณะเดียวกันทั้งประเทศ เนื่องจากอาคารที่มีงาน ระบบที่มีความซับซ้อนมากขึ้น เช่น มีการนำใช้ระบบลิฟท์ ไฮดรอลิคช่วยในการยกโลงศพและการเผาด้วยระบบ ไฟฟ้าสามารถควบคุมปรับอุณหภูมิตามความเหมาะสม ปล่องไร้ควันเพื่อช่วยลดมลพิษในเมือง การใช้รูปแบบ อาคารร่วมกันทำให้ง่ายต่อการจัดทำงบประมาณ สามารถควบคุมมาตรฐานในการก่อสร้าง และการกำหนด ระยะเวลาในการก่อสร้างได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยทางกองช่างของเทศบาลจะเป็นผู้กำหนดตำแหน่งและ ขนาดการใช้งานที่เหมาะสมกับขนาดของพื้นที่และ จำนวนบริการประชากรในพื้นที่ที่เข้ามาใช้บริการ [11] ส่วนพื้นที่อื่น ๆ อาจจะมีการออกแบบร่วมกับกองสวน- สาธารณะ [12] หรือชุมชนในพื้นที่ตามแผนพัฒนา

และโครงการการของงบประมาณแบบแผนพัฒนาระยะเวลา

ภาพที่ 6 รูปแบบสถาปัตยกรรมเมรุ และลำดับในการ ก่อสร้างป่าเขียวหยา

2) ป่าเขียวข้างเผือกจากการสำรวจภาคสนาม พบสถาปัตยกรรมเมรุทั้งสิ้น 4 แห่ง เมื่อนำมาทำแบบ สถาปัตยกรรมสามารถวิเคราะห์รูปแบบได้เป็น 4 รูปแบบ ตามช่วงเวลาการก่อสร้าง มีรายละเอียดดังนี้

ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2430-2500 MH1(A) เจึงตะกอนฐานยกระดับ 3 ชั้น โดยใช้วิธีการก่ออิฐฉาบปูน ซ้อนขึ้นด้านบนมีความหนามากขึ้นเพื่อช่วยรับน้ำหนัก เป็นรูปแบบเจึงตะกอนที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้นจากแบบเดิม การยกระดับทำให้เพิ่มพื้นที่ด้านล่างสำหรับวางท่อนไม้ ท่อนฟืน ซึ่งเป็นเชื้อเพลิงในการเผาศพได้มากขึ้น การก่ออิฐ ช่วยป้องกันลมเนื่องจากการเผากลางแจ้งทำให้อุณหภูมิ ในการเผาสูงที่มากกว่าการเผาแบบเจึงตะกอนธรรมดา การวางจะหันตัวเมรุไปทิศเหนือได้ตามความเชื่อแบบ พิธีกรรมล้านนา

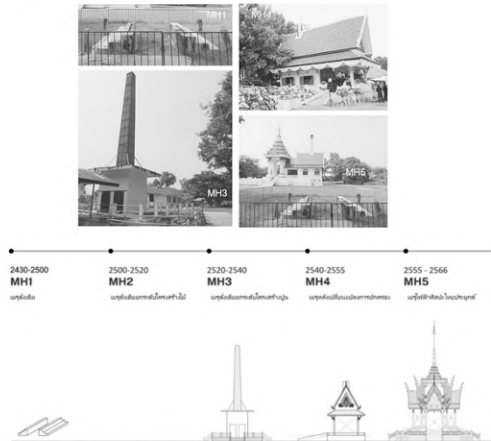
ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2520-2540 MH3(A) เมรุ (เตาเผา) อิทธิพลสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ (Modern) โครงสร้างคอนกรีตเรียบง่าย มีการนำคำว่าเตาเผาศพ มาใช้เพื่อแยกการใช้งานระหว่างเมรุของประชาชน โดยแห่งแรกสร้างที่วัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหารในราวปี พ.ศ. 2483 เรียกเตาเผาที่วัดไตรมิตร [9] และเมรุของเจ้านาย ชั้นรองได้เริ่มมีการสร้าง เมื่อปี พ.ศ. 2456 พระบาท

สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชการที่ 3) ได้ดำริให้สร้างขึ้นที่วัดสระเกศ โดยโปรดเกล้าฯ มีการนำเอาเตาเผาศพทันสมัยที่สั่งซื้อจากต่างประเทศมาติดตั้งและปรับปรุงที่เมรุปูนวัดสระเกศฯ โดยสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ครั้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) จนถึงราว พ.ศ. 2467 นายคาร์ล ดอฮริง (Karl Dohring) ชาวดัตช์เป็นผู้บันทึกหลักฐานเป็นวาดภาพลายเส้นเมรุปูนวัดสระเกศฯ [13] รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลขณะนั้นที่ต้องการส่งเสริมความเป็นสยามเดียวที่ต้องการสร้างให้อาคารมีรูปแบบสถาปัตยกรรมเรียบง่ายแบบสมัยใหม่ การทำหลังคาคอนกรีตเรียบ (Flat Slab) เมรุหันหน้าไปทางทิศตะวันออกทิศตะวันตก

ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2540-2555 MH4(A) เมรุสถาปัตยกรรมหลังสมัยใหม่ (Postmodern) การออกแบบก่อสร้างโดยเทศบาลท้องถิ่น ในขณะนั้นเป็นช่วงที่รัฐบาลส่งเสริมการปกครองแบบกระจายอำนาจ ทำให้การปกครองส่วนท้องถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมป่าเถี่ยวอยู่ในการดูแลของฝ่ายสาธารณะสุข ได้ถูกย้ายไปอยู่ในการดูแลของส่วนกองช่างซึ่งมีสถาปนิกของเทศบาลนครเชียงใหม่เป็นผู้ดูแลจัดการ ออกแบบเมรุ ศาลา และอาคารอื่น ๆ โดยเมรุในป่าเี่ยวช่างเผือกใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ยกกระดานอาคารประมาณ 1 เมตร จากพื้นเป็นลักษณะอาคารชั้นเดียว ก่ออิฐมวลเบาฉาบปูนผนังเรียบหลังคากระเบื้องจั่วครอบบันหย้าแบบล้านนา หน้าจั่วเป็นลายเทพพนมแบบสถาปัตยกรรมไทย มีการปรับปรุงเตาเผาจากเตาเผาแบบใช้เชื้อเพลิงน้ำมันดีเซล มาเป็นเตาเผาไฟฟ้าไร้ควัน และทำทาสีใหม่ อาคารแห่งนี้ยังคงการใช้งาน [10] การวางอาคารจะหันตัวเมรุไปทิศตะวันออกตะวันตกตามความเชื่อแบบพิธีกรรมภาคกลาง

ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2555-2566 MH5 เมรุสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ ลักษณะอาคารและสถาปัตยกรรมเหมือนกับอาคารในป่าเี่ยวห้วยยา โดยการออกแบบก่อสร้างเดียวกัน เนื่องจากอาคารที่มีงานระบบที่มีความซับซ้อนมากขึ้น เช่น มีการนำใช้ระบบลิฟท์ไฮดรอลิคช่วยในการยกโลงศพ และการเผาด้วยระบบไฟฟ้าสามารถควบคุม ปรับอุณหภูมิตามความเหมาะสม ปล่องไร้ควัน

เพื่อช่วยลดมลพิษในเมือง การใช้รูปแบบอาคารร่วมกันทำให้ง่ายต่อการจัดทำงานงบประมาณ สามารถควบคุมมาตรฐานในการก่อสร้าง และการกำหนดระยะเวลาในการก่อสร้างได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยทางกองช่างของเทศบาลจะเป็นผู้กำหนดตำแหน่ง และขนาดการใช้งานที่เหมาะสมกับขนาดของพื้นที่และจำนวนปริมาณประชากรในพื้นที่ที่ต่ำกว่าสี่เหลี่ยม [11]

ภาพที่ 7 รูปแบบสถาปัตยกรรมเมรุ และลำดับในการก่อสร้างป่าเี่ยวช่างเผือก

3) ป่าเี่ยวช่างคลานจากการสำรวจภาคสนามพบสถาปัตยกรรมเมรุทั้งสิ้น 3 แห่ง เมื่อนำผลสำรวจมาทำเป็นแบบสถาปัตยกรรมสามารถวิเคราะห์รูปแบบได้เป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2207-2317 MH0 เมรุสถาปัตยกรรมแบบพม่า โครงสร้างก่ออิฐฉาบปูนทำซุ้มโค้งเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมแบบพม่าเรียกว่าซุ้มประตูโขง ผังเมรุเป็นลักษณะสี่เหลี่ยมจัตุรัสตัวเมรุประดับลายปูนปั้นเหมือนกันทั้งสี่ทิศ ยอดหลังคาแหลมซ้อน 7 ชั้น ปลายยอดฉัตรทองปัจจุบันยอดหักไปครึ่งหนึ่ง การตกแต่งด้วยประติมากรรมปูนปั้นเป็นสัญลักษณ์ความเชื่อกติจักรวาลการจำลองเขาพระสุเมรุ หมายถึงการมีอยู่ของสวรรค์แดนทิพย์ และป่าหิมพานต์ ตัวอย่างเช่น เทวดา กินรี หงส์ พญานาค และดอกไม้สวรรค์ เป็นต้น มีลักษณะเดียวกับซุ้มประตูของวัดอุปัฏฐ วัดแสนผาง วัดมหาวัน วัดป่าเป้า

เป็นสถาปัตยกรรมศิลปะของพม่า ซึ่งเป็นวัดที่สร้างขึ้นในช่วงที่ล้านนาตกเป็นเมืองขึ้นพม่าพระเจ้าบุเรงนอง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2101 จนถึง พ.ศ. 2317 ในช่วงแรกล้านนาปกครองตนเองระหว่างปี พ.ศ. 2207-2317 พม่าได้ส่งขุนนางจากราชสำนักมาปกครองโดยตรง [8] บริเวณฐานทำเชิงตะกอนก่ออิฐยกสูงจากพื้นประมาณ 30 เซนติเมตร ใช้ท่อนไม้ ท่อนหินเป็นเชื้อเพลิงในการเผา ตัวอาคารช่วยในการป้องกันลม และฝน อาคารเมรุหันเชิงตะกอนภายในทางทิศเหนือใต้ เมรุแห่งนี้จึงสันนิษฐานได้ว่าใช้สำหรับเผาศพเชื้อพระวงศ์สายรองที่มาอาศัยในช่วงเวลานั้น เนื่องจากหากเป็นเชื้อพระวงศ์ชั้นสูงจะมีการสร้างปราสาทนกหัสติลักษณ์ และเผาที่ลานเมรุ หรือบริเวณหน้าเทศบาลนครเชียงใหม่ปัจจุบัน เนื่องจากประชาชนชาวล้านนาในสมัยนั้นยังไม่นิยมการเผาศพเช่นปัจจุบัน

ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2540-2555 MH4(B) เมรุสถาปัตยกรรมหลังสมัยใหม่ (Postmodern) การออกแบบก่อสร้างโดยเทศบาลท้องถิ่น รัฐบาลส่งเสริมการปกครองแบบกระจายอำนาจ ป่าเหี้ยวอยู่ในการดูแลของฝ่ายสาธารณสุข ได้ถูกย้ายไปอยู่ในการดูแลของส่วนกองช่างซึ่งมีสถาปนิกของเทศบาลนครเชียงใหม่เป็นผู้ดูแลจัดการ ออกแบบเมรุ ศาลา และอาคารอื่น ๆ [10] โดยใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ช่องลมระบายอากาศแบบหลังคาซ้อนชั้นตามแบบสถาปัตยกรรมพม่า เตาเผาใช้น้ำมันเป็นเชื้อเพลิง ควบคุมอุณหภูมิได้คงที่ ทำให้ทราบระยะเวลาในการเผาที่แน่นอนมากขึ้น การวางอาคารจะหันตัวเมรุไปทิศเหนือตะวันออกตะวันตก

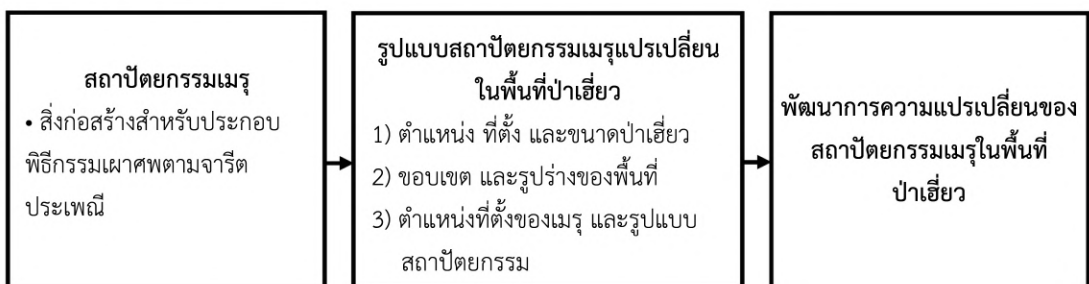
ช่วงเวลาปี พ.ศ. 2555-2566 MH5 เมรุ

สถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ เป็นแบบมาตรฐานจากส่วนกลาง รายละเอียดอาคารที่มีงานระบบที่มีความซับซ้อนมากขึ้น เช่น มีการนำใช้ระบบลิฟท์ไฮดรอลิคช่วยในการยกโลศศพ และการเผาด้วยระบบไฟฟ้าสามารถควบคุมปรับอุณหภูมิตามความเหมาะสม ปล่องไ้ควันเพื่อช่วยลดมลพิษในเมือง สามารถควบคุมการจัดทำงบประมาณมาตรฐาน และระยะเวลาในการก่อสร้างได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยทางกองช่างของเทศบาลจะเป็นผู้กำหนดตำแหน่ง และขนาดการใช้งานที่เหมาะสมกับขนาดของพื้นที่และจำนวนปริมาณประชากรในพื้นที่ที่เข้ามาใช้บริการ [11] ส่วนพื้นที่อื่น ๆ อาจจะมีการออกแบบร่วมกับกองสวนสาธารณะ [12] หรือชุมชนในพื้นที่ตามแผนพัฒนา และโครงการการของงบประมาณแบบแผนพัฒนาระยะเวลา 2 ปี และ 4 ปี ตามแนวนโยบายพัฒนาพื้นที่ของนายกเทศมนตรี

ภาพที่ 8 รูปแบบสถาปัตยกรรมเมรุ และลำดับในการก่อสร้างป่าเหี้ยวช้างคลาน

4.3 การสังเคราะห์ความแปรเปลี่ยนของสถาปัตยกรรมเมรุในพื้นที่ป่าเหี้ยว

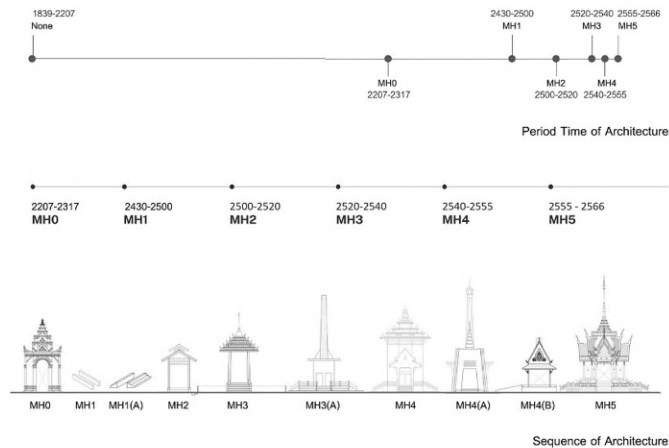
ภาพที่ 9 แผนผังการสังเคราะห์ความแปรเปลี่ยนของสถาปัตยกรรมเมรุในพื้นที่ป่าเหี้ยว

จากรูปแบบสถาปัตยกรรมรูปแบบมรดกทั้ง 3 แห่ง ป่าเฮี้ยว หายยาพบมรุ 7 แห่ง ป่าเฮี้ยวข้างเผือกพบมรุ 4 แห่ง ป่าเฮี้ยวข้างคลาน 3 แห่ง รวมทั้งสิ้น 14 แห่ง แบ่งได้เป็น 6 ช่วงเวลาดังนี้

- 1) ช่วงปี พ.ศ. 2207-2317 MH0 มรดกสถาปัตยกรรมแบบพม่า (ข้างคลาน)
- 2) ช่วงปี พ.ศ. 2430-2500 MH1เชิงตะกอน (หายยา) และMH1(A) เชิงตะกอนฐานยกกระดืบ (ข้างเผือก)
- 3) ช่วงปี พ.ศ. 2500-2520 MH2 โรงทิม (หายยา)
- 4) ช่วงปี พ.ศ. 2520-2540 MH3 มรดกที่ได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมสยามผสมล้านนา (หายยา) และ MH3 (A) มรุ (เตาเผา) อิทธิพลสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ (Modern) (ข้างเผือก)
- 5) ช่วงปี พ.ศ. 2540-2555 MH4 มรดกสถาปัตยกรรมหลังสมัยใหม่ MH4 มรดกที่ได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมสยามผสมล้านนา (หายยา) MH4(A) มรดกสถาปัตยกรรมหลังสมัยใหม่ (ข้างเผือก) และMH4(B) มรดกสถาปัตยกรรมหลังสมัยใหม่ (ข้างคลาน)
- 6) ช่วงปี พ.ศ. 2555-2566 MH5 มรดกสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ (หายยา, ข้างเผือก, ข้างคลาน)

ป่าเฮี้ยวถูกกำหนดขึ้นพร้อมการสร้างเมืองเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 1839 ตามหลักโหราศาสตร์ทักษา โดยเริ่มใช้พิธีกรรมในการฝังป่าเฮี้ยวจึงไม่มีสิ่งปลูกสร้าง เป็นพื้นที่ป่าด้านทิศใต้หรือทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเมือง เชื่อว่าวิญญาณของผู้ตายจะสถิตตามต้นไม้ในป่า ต่อมาอิทธิพลพุทธศาสนาจากพม่าเริ่มมีพิธีกรรมเผาพในชนชั้นกษัตริย์ ปี พ.ศ. 2101 โดยพระเจ้าบุเรงนองล้านนาตกเป็นเมืองขึ้นพม่า ในช่วงแรกล้านนาปกครองตนเอง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2207-2317 พม่าได้ส่งขุนนางจากราชสำนักมาปกครองโดยตรง [14] หากเป็นเชื้อพระวงศ์ระดับสูงเสียชีวิตจะมีการสร้างปราสาทนักษัตติลงศพ เคาที่ลานเมรุบริเวณหน้าเทศบาลนครเชียงใหม่ปัจจุบัน จึงสันนิษฐานได้ว่ามรดกสถาปัตยกรรมแบบพม่า (MH01) ที่สำรวจพบใช้สำหรับเผาพเชื้อพระวงศ์สายรองที่เสียชีวิตในช่วงเวลานั้น โดยบันทึกของมิชชันนารีที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนากล่าวถึงประชาชนทั่วไปว่าเริ่มมีการเผาพหลังจากปี พ.ศ. 2430 [1] โดยในช่วงแรกผู้ที่สามารถเผาพได้นั้นจะอนุญาตเฉพาะ

พระภิกษุ ระดับชั้นผู้ใหญ่ ต่อมาอนุญาตให้ผู้สูงอายุ และผู้ที่มีการตายแบบธรรมชาติ หรือผู้ตายดีส่วนผู้ที่ตายโหงยังคงพิธีกรรมใช้การฝังเพื่อคงรักษาร่างไว้ ดังที่พบเชิงตะกอนที่ป่าเฮี้ยวหายยา (MH1) เชิงตะกอนฐานยกกระดืบ ป่าเฮี้ยวข้างเผือก (MH1(A)) หลังจากปี พ.ศ. 2500-2520 ได้เริ่มมีท่าโรงทิมเป็นเชิงตะกอนที่มีการโครงสร้างหลังคา (MH2) ได้มีการพัฒนาการก่อสร้างมรุอย่างต่อเนื่องและรวดเร็วขึ้น หากดูจากลำดับเวลาที่เริ่มสร้างป่าเฮี้ยวปี พ.ศ. 1839 อีกกว่า 368 ปี พบมรดกสถาปัตยกรรมแบบพม่า (MH0) ต่อมากว่า 200 ปีพบเชิงตะกอน (MH1) ตั้งแต่หลังปี พ.ศ. 2500-2566 ภายในช่วง 60 ปีหลังมีการสร้างมรุกว่า 11 แห่ง ซึ่งในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2520-2555 (MH3-MH4) เป็นช่วงเวลาที่มีความแปรเปลี่ยนของมีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีความละเอียดแตกต่างกันไปตามช่วงเวลามากที่สุดมีการสร้างมรุจำนวน 6 แห่ง และมีรูปแบบที่แตกต่างกันถึง 5 รูปแบบ ได้แก่ MH3 มรดกที่ได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมสยามผสมล้านนาจำนวน 2 แห่ง MH3(A) มรุ(เตาเผา) อิทธิพลสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ (Modern) จำนวน 1 แห่ง MH4 มรดกสถาปัตยกรรมหลังสมัยใหม่ (Postmodern) จำนวน 1 แห่ง MH4 มรดกที่ได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมสยามผสมล้านนา จำนวน 1 แห่ง MH4(A) มรดกสถาปัตยกรรมหลังสมัยใหม่ (Postmodern) จำนวน 1 แห่ง และMH4(B) มรดกสถาปัตยกรรมหลังสมัยใหม่ (Postmodern) จำนวน 1 แห่ง โดยช่วงเวลาปี พ.ศ. 2555-2566 มีการสร้าง MH5 มรดกสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์เพียงรูปแบบเดียวเป็นเวลา 11 ปี จนถึงปัจจุบัน จำนวน 4 แห่ง ในช่วงปี พ.ศ. 2530 ป่าเฮี้ยวอยู่ในการดูแลบริหารจัดการของฝ่ายสาธารณสุขได้ห้ามไม่ให้มีการฝังศพภายในพื้นที่ป่าเฮี้ยวเขตเทศบาลเนื่องจากการระบาดของโรคภูมิคุ้มกันบกพร่อง ทำให้ไม่มีการใช้งานพื้นที่บริเวณพื้นที่ฝัง และจากนโยบายส่งเสริมการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น จึงโอนย้ายพื้นที่ป่าเฮี้ยวไปอยู่ในการดูแลของสำนักกองช่าง

ภาพที่ 10 ช่วงเวลาในการสร้างเมรุ (บน) และลำดับในการก่อสร้าง (ล่าง)

5. สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลและอภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงอำนาจการปกครอง สิทธิในการครอบครองที่ดินการบริหารจัดการ และการขยายตัวของเมืองส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรมเมรุทั้ง 3 แห่งในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ รวมทั้งได้ค้นพบหลักฐานที่เป็นข้อมูลใหม่ ซึ่งเดิมจากค้นคว้าข้อมูลเฉพาะในส่วนบันทึกเอกสารสันนิษฐานว่า สถาปัตยกรรมเมรุในป่าเหี้ยวเขตเทศบาลนครเชียงใหม่มีพัฒนาการอยู่ในช่วง 140 ปีที่ผ่านมา (ระหว่างปี พ.ศ. 2430-2566) หลังจากดำเนินการสำรวจภาคสนาม ประมวลผลทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลตรวจสอบความถูกต้องตามกระบวนการวิจัยพบว่า สถาปัตยกรรมเมรุของเมืองเชียงใหม่มีพัฒนาการมายาวนานมากกว่า 350 ปี แต่เนื่องจากไม่มีข้อมูลบันทึกทางเอกสารกล่าวถึงสถาปัตยกรรมเมรุแบบพม่า (MH0) ต้องใช้การสืบค้นข้อมูลอ้างอิงจากรูปแบบสถาปัตยกรรมของวัดที่ใกล้เคียงจึงสามารถระบุช่วงเวลาในการสร้างในช่วงเวลาใกล้เคียงกันได้ ทำให้ทราบถึงพัฒนาการของสถาปัตยกรรมเมรุในเมืองเชียงใหม่ นอกจากนี้ความเชื่อข้อห้ามเรื่องขีต [15] ที่จะไม่ทุบทำลายเมรุเดิมทำให้สถาปัตยกรรมเมรุภายในพื้นที่ป่าเหี้ยวมีลักษณะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีลำดับเวลาการสร้างในช่วงเวลาเป็นลำดับ ช่วยให้สามารถศึกษาพัฒนาการสถาปัตยกรรมเมรุภายใต้ข้อเท็จจริงเชิงรูปธรรม

เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลของโครงการการศึกษาแบบองค์รวมของการปรับตัวในบริบทใหญ่ที่แตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำภาคกลางของประเทศไทย ที่พบว่าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอาจปรากฏภาพในทัศนวิสัยที่ไม่เป็นระเบียบแต่ในความไม่เป็นระเบียบที่ปรากฏสู่สายตาได้แทรกความเป็นระบบของการก่อตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไปและในขณะเดียวกันคือ ได้คุณค่าทางความงามจากที่ปรากฏในความเป็นจริง ซึ่งครอบคลุมความสืบเนื่องของวิถีชีวิตและสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สามารถแสดงให้เห็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละท้องถิ่นตามวิถีการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศพร้อมทั้งแสดงความต่างทางวัฒนธรรมในบริบทกว้างไปพร้อม ๆ กัน [16] จากการเปลี่ยนแปลงนโยบาย และการบริหารงานของเทศบาลนครเชียงใหม่ที่ส่งเสริมให้ป่าเหี้ยวทั้ง 3 แห่ง กลายเป็นพื้นที่อรรถประโยชน์ ซึ่งมีการจัดสรรการใช้พื้นที่อย่างหลากหลายแปรเปลี่ยนไปจากเดิม เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ได้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของอัครินทร์ [17] จากการศึกษาพื้นที่ทางวัฒนธรรมในเขื่อนไทยใหญ่อ บ้านคลองน้ำใสจังหวัดสระแก้ว พบว่าการใช้พื้นที่ทางวัฒนธรรมเป็นการใช้พื้นที่ทางกายภาพเพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก แต่ยังคงความสัมพันธ์ของความรู้สึกนึกคิดและความเชื่อที่ปฏิบัติตามกันมาผ่านพื้นที่ทางกายภาพส่งผลทำให้เกิดความหมายและความเข้าใจในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ร่วมกันในพื้นที่ จนเกิดการปรับเปลี่ยนการใช้งานพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่สอดคล้อง

กับพลวัตของสังคม

อรศิริ [18] แม้วิถีชีวิตของคนไทยมีการเปลี่ยนแปลงจริงแต่เราไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง ความเป็นพื้นถิ่นจึงยังสามารถนำมาปรับใช้ให้เข้ากับยุคสมัยได้ จริงอยู่ว่าสังคมไทยในปัจจุบันมีวิถีชีวิตที่สันโดษมากขึ้น แยกครอบครัวมากขึ้น แต่เรายังมีความเป็นระบบเครือญาติกันให้เห็นอยู่บ้าง หรือแม้แต่สภาพอากาศในประเทศไทยเองก็ยังคงต้องพึ่งพาลักษณะความเป็นบ้านไทยพื้นถิ่นมาใช้ ดังนั้นเราจึงสามารถหิวยกความเป็นพื้นถิ่นมาปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม และความ เป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเองก็ไม่ได้เลือนหายไปแต่กลับ กลายเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นใหม่ที่เกิดจากวิถีชีวิต สมัยใหม่ของผู้อยู่อาศัยในบริบทนั้น ๆ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้นไม่ได้เลือนหายไป แต่ถูก พัฒนาและนำมาปรับให้เข้ากับบริบทสมัยใหม่ หรือ สภาพแวดล้อมนั้น ๆ มากกว่าเพราะแท้จริงแล้วสถาปัตยกรรม พื้นถิ่นนั้นไม่ได้หมายถึงตัวรูปทรงอาคารแต่อย่างใด แต่คือ สถาปัตยกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัย เป็นหลัก นอกจากนี้พื้นที่ป่าเขียวในเขตเทศบาลนคร เชียงใหม่ที่ไม่ได้ใช้เป็นพื้นที่ในการผังศพ ทำให้เกิดเป็น พื้นที่สีเขียวเนื่องจากความเชื่อเรื่องชีวิต [15] ในการไม่ ตัดต้นไม้ภายในพื้นที่ทำให้สามารถแบ่งการใช้ประโยชน์ จากพื้นที่ได้หากมีการจัดการอย่างเหมาะสม ตัวอย่าง งานวิจัยของจิราภาและลักษณ์ [19] ที่ศึกษาเกี่ยวกับการเพิ่มพื้นที่สีเขียวของเมืองในศาสนสถานประเภทวัด กรณีศึกษาเทศบาลนครเชียงใหม่ พบว่า การเชื่อมต่อกับ พื้นที่สีเขียวของระยะเดินเท้ากับเขตพุทธาวาสและพื้นที่ ใช้ประโยชน์ของวัด สามารถส่งเสริมความงามภูมิทัศน์ และเป็นประโยชน์ในการใช้พื้นที่แก่ชุมชน รวมไปถึงการ ตอบสนองต่อการใช้งานในบริบทพื้นที่ชุมชน โรงเรียน และวัด สำหรับคนในพื้นที่และผู้มาเยี่ยมเยือน ซึ่งเอื้อ ประโยชน์ต่อการเดินเท้า คุณภาพชีวิต และคุณภาพสิ่งแวดล้อมของเมืองได้อย่างยั่งยืน โดยผลการวิจัยเป็น ไปในทิศทางเดียวกับแพร่พลอยและปรีชญาณ์ [20] ที่ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์เครือข่ายนโยบายในการพัฒนา พื้นที่สาธารณะสีเขียวในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การขับเคลื่อนงานพัฒนาพื้นที่สาธารณะตามแนวคิดการ

บริการสาธารณะแนวใหม่ ควรคำนึงถึงคุณภาพชีวิต และ ประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับเป็นสำคัญ โดยมีเป้าหมาย ในการตอบสนองความต้องการของประชาชน โดยอาศัย การมีส่วนร่วมของประชาชนและกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียใน การออกแบบพื้นที่ แสดงให้เห็นถึงลักษณะของการปรับ เปลี่ยนโครงสร้างอำนาจในการบริหารจัดการพื้นที่ให้ ตรงกับปัญหาและความต้องการของแต่ละพื้นที่โดยชุมชน สามารถร่วมกันคิดร่วมกันทำจนเป็นสังคมที่เข้มแข็ง จนสามารถนำไปสู่การมีส่วนร่วมกันบริหาร จัดการพื้นที่ สาธารณะทางวัฒนธรรม และร่วมตรวจสอบประเมินผล จนเกิดผลลัพธ์ให้ป่าเขียวเป็นพื้นที่สาธารณะทางวัฒนธรรม ของชุมชนอย่างแท้จริง

เพื่อส่งเสริมให้ป่าเขียวเป็นพื้นที่สาธารณะทาง วัฒนธรรมในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ควรคำนึงถึง การจัดการ และการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของอิทธิพร [21] ที่ศึกษาเกี่ยวกับ การวิเคราะห์ปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวของขบวนการ ทางสังคมเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนเมือง พบว่า ชุมชนมี สิทธิในการอนุรักษ์ พื้นที่ฟู และส่งเสริมสิ่งที่มีคุณค่าที่อยู่ ในชุมชน สามารถแสดงการมีส่วนร่วมโดยการเข้าชื่อ เสนอแนะหน่วยงานรัฐให้ดำเนินการสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อ ประชาชนหรือชุมชนได้ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชน ของชุมชนในพื้นที่ควรได้รับการพิจารณาและการตอบ สอนจากหน่วยงานภาครัฐ โดยการรับฟังและร่วมกันหา ทางแก้ไขปัญหาชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ อภิปิยา [22] ศึกษาเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ภูมิทัศน์เมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบว่า การ พัฒนาภูมิทัศน์มีควรออกแบบแนวทางที่สามารถอนุรักษ์ กายภาพทางประวัติศาสตร์ของเมืองและวัฒนธรรม ประเพณีเฉพาะถิ่น โดยส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วม ของชุมชนในการอนุรักษ์พื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และคำนึงถึงความเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์จากการ พัฒนาภูมิทัศน์ ที่มีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมใน ปัจจุบัน เพื่อส่งเสริมและรักษาความผูกพันที่มีต่อพื้นที่ ของชุมชน โดยชุมชนสามารถได้รับผลประโยชน์จากการ พัฒนาพื้นที่ จนนำไปสู่การสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีได้อย่าง ยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับนโยบายที่จะแปร

เปลี่ยนพื้นที่ป่าเขียวสู่พื้นที่สาธารณะทางวัฒนธรรมในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ตามการขยายตัวของตัวเมืองที่ส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่ป่าเขียวให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ในทางปฏิบัติ โดยยังคงการรักษาสถาปัตยกรรมพื้นที่ที่สะท้อนภาพอัตลักษณ์ของล้านนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจากคุณค่าทางวัฒนธรรมจารีตประเพณี และนำไปสู่การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี สร้างคุณภาพชีวิต และก่อให้เกิดพื้นที่สาธารณะทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงคุณค่าและเอกลักษณ์ของเมืองเทศบาลนครเชียงใหม่อย่างยั่งยืน

5.2 ข้อเสนอแนะ

1) เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาข้อมูลในเชิงกายภาพ ควรมีการศึกษาความสัมพันธ์ของสถาปัตยกรรมพื้นที่สาธารณะทางวัฒนธรรมกับประชาชนในท้องถิ่นในเชิงการมีปฏิสัมพันธ์ในการใช้งานพื้นที่และความผูกพันทางวัฒนธรรมท้องถิ่นระหว่างชุมชนกับพื้นที่สาธารณะ ดังนั้นการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไปควรศึกษาถึงผลกระทบรอบด้านต่อความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับพื้นที่สาธารณะ

2) นโยบายของเทศบาล และการขยายตัวของเมืองที่ส่งผลต่อเปลี่ยนแปลงทั้งสถาปัตยกรรม และตัวพื้นที่ป่าเขียว โดยพื้นที่ป่าเขียว 3 แห่ง ที่ทำการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ถูกระบุให้เป็นพื้นที่อรรถประโยชน์ของเมือง เพื่อสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบอื่น ดังเช่นในช่วงสถานการณ์โควิดที่ผ่านมา พื้นที่ป่าเขียวข้างคลานถูกกำหนดให้ใช้เป็นพื้นที่สวนผักคนเมือง เพื่อแก้วิกฤติการขาดแคลนอาหารเป็นต้น บทความนี้จึงขอเสนอให้ทำการศึกษาด้านบทบาทการใช้พื้นที่ร่วมกับภาครัฐให้มีการผลักดันแผนในการพัฒนารวมถึงนโยบายที่พิจารณาผลกระทบอย่างรอบด้านเพื่อให้พื้นที่ป่าเขียวมีความยั่งยืนในเชิงพื้นที่สาธารณะทางวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- [1] ศรีเลา เกษพรหม. (2551). วิถีชีวิตคนเมือง. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [2] อภิโชค เลษะกุล. (2560). การวิจัยเพื่อการศึกษาและออกแบบสภาพแวดล้อม. เชียงใหม่: ศูนย์บริหารงานวิจัยสำนักงานมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [3] Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30, 607-610.
- [4] Denzin, N. K. (1989). *The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods* (3rd ed.). New Jersey, United States of America: McGraw-Hill.
- [5] ศรีเลา เกษพรหม. (2544). ประเพณีชีวิตคนเมือง. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [6] สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2560). งานศพยุคแรกอุษาคเนย์. กรุงเทพมหานคร: นานาแฮก.
- [7] เสฐียรโกเศศ. (2553). ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: ศยาม.
- [8] สนั่น ธรรมธิ. (2553). ร้อยสาระสรรพล้านนาคดี เล่มที่ 3. เชียงใหม่: นันทการตการพิพการพิมพ์.
- [9] ชาตรี ประกิตนทการ. (2564, มิถุนายน 30). เมรุปูน-เมรุวัดไตรมิตร ปัญหาด้วยความสืบเนื่อง และรอยแยกของการปฏิบัติ 2475. มติชนสุดสัปดาห์.
- [10] คงกะพันธ์ พงศ์นาวิ. ข้าราชการประจำตำแหน่งหัวหน้าสถาปนิก ฝ่ายออกแบบสถาปัตยกรรม กองช่างเทศบาลนครเชียงใหม่. (15 ตุลาคม 2565). สัมภาษณ์.
- [11] ทนง แก้วเรือน. ข้าราชการประจำตำแหน่งตรวจสอบอาคาร ฝ่ายตรวจสอบอาคารสถานที่ กองช่างเทศบาลนครเชียงใหม่. (15 ตุลาคม 2565). สัมภาษณ์.
- [12] ศราวุธ กันธิโน. ข้าราชการประจำตำแหน่งตรวจสอบอาคาร ฝ่ายออกแบบสวนสาธารณะ กองช่างเทศบาลนครเชียงใหม่. (15 ตุลาคม 2565). สัมภาษณ์.
- [13] มุลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์. (2562). [ออนไลน์]. เมรุปูนและวิกิลีกเมรุปูน วัดสระเกศฯ. [สืบค้นเมื่อวันที่ 19 เมษายน 2563]. จาก <https://www.facebook.com/Vlekprapaifoundation/posts/3839557866116675/>.
- [14] สรัสวดี อ๋องสกุล. (2555). *โครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม: ประวัติศาสตร์ล้านนา*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- [15] บุญทา ศรีพิมพ์ชัย และศรีเลา เกษพรหม. (2562).
ชัต: ข้อห้ามในล้านนา. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [16] อรศิริ ปาณินท์ และนพดล จันทวีระ. (2554).
บ้านและเรือนพวนเชียงขวาง: การย้อนกลับมา
ตั้งถิ่นฐานใหม่ในพื้นที่เดิม. วารสารหน้าจั่ว ว่าด้วย
สถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม,
25, 45-73.
- [17] อัครินโรจน์สง่า. (2563). พื้นที่ทางวัฒนธรรมในเขื่อน
ไทรย้อยบ้านคลองน้ำใสจังหวัดสระแก้ว. วารสาร
สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ, 21(2), 177-189.
- [18] อรศิริ ปาณินท์. (2546). ภูมิปัญญาชาวบ้านในเรือน
พื้นถิ่นไทพวนในประเทศไทย: การนำไปสู่สถาปัตยกรรม
พื้นถิ่นใหม่บนฐานของภูมิปัญญาและเทคโนโลยี
ท้องถิ่น. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- [19] จิราภา สุนันตะ และลักขณา สัมมานิธิ. (2564).
การเพิ่มพื้นที่สีเขียวของเมืองในศาสนสถานประเภทวัด
กรณีศึกษาเทศบาลนครเชียงใหม่. สารศาสตร์,
4(1), 236-249.
- [20] แพรพลอย วัฒนะโชติ และปรัชญานักฟ้อน. (2566).
การวิเคราะห์เครือข่ายนโยบายในการพัฒนาพื้นที่
สาธารณะสีเขียวในเขตกรุงเทพมหานคร.
วารสารสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
53(1), 161-183.
- [21] อิทธิพร ขำประเสริฐ. (2566). การวิเคราะห์ปรากฏการณ์
การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมเพื่อการ
อนุรักษ์ชุมชนเมือง. วารสารช่วงฉายา, 17(1), 66-88.
- [22] อภิปยาเทียนทรัพย์. (2566). แนวทางการอนุรักษ์และ
พัฒนาภูมิทัศน์เมืองโบราณเชียงใหม่. จ. เชียงราย.
สารศาสตร์, 6(1), 166-179.